HEŘMANŮV MĚSTEC

Začátkem letošního školního roku přišla do naší školy nabídka tematického výletu od chrudimského Svazu bojovníků za svobodu do koncentračního tábora Terezín a do Lidic, spojená s návštěvou místa posledního odpočinku našeho prezidenta T. G. Masaryka.

Protože se zajímám o historii a na těchto místech jsem nikdy nebyla, projevila jsem zájem. Návštěva se mi velice líbila a určitě bych chtěla Terezín navštívit ještě někdy znovu. Při prohlídce tohoto objektu jsem se zmínila o svých příbuzných, kteří byli poznamenáni genocidou. Paní učitelka mně navrhla, že bych se mohla zapojit do projektu „Zmizelí sousedé."

Váhavě jsem přijala a začala přemýšlet, koho bych mohla oslovit, aby mi pomohl. Obávala jsem se totiž, abych nepřecenila své síly. Pak jsem si při návštěvě výstavy týkající se historie našeho města všimla svých spolužaček Verči a Aničky. O Verče vím, že je zvídavá a velmi komunikativní. Při pohledu, jak se rozčiluje kvůli norimberským zákonům, jsem neodolala a zeptala se jí, zda by mi nemohla v práci Apomoci. Do hovoru se vložila se zájmem Aňa a obě mi společně nabídly pomoc. Ve zrodu práce se ukázalo, že naše znalosti v oblasti počítačové techniky nejsou takové, jak bychom si představovaly, a proto jsme si na pomoc přizvaly Ondru. Náš tým byl kompletní.

A tak to všechno začalo...

Autoři:
Anna Cernovská
Veronika Rychnovská
Kateřina Teplá
Ondřej Šimek

Pedagogické vedení:
Mgr. Eva Bočková

HEŘMANŮV MĚSTEC

Naším prvním záchytným bodem se stal pan Ladislav Mareš, neboť je posledním obyvatelem města hlásícím se k judaismu. Poskytl nám neocenitelnou pomoc. Již při prvním setkání jsme se dozvěděli spoustu zajímavých informací, které nám nebyly lhostejné, a s chutí jsme se pustili do pátrání. Příběh, který nám ten den vyprávěl, nás zaujal natolik, že jsme se za ním vypravili ještě několikrát. Dozvěděli jsme se, že Anna Pipalová, rozená Fuchsová, byla jeho nevlastní sestra, a díky tomu nám mohl poskytnout cenné dokumenty a prameny.

Naše práce nespočívala jen v sezení u počítače a listování v knihách, kronikách, regionálních časopisech apod., ale také v dokumentaci míst vztahujících se k našemu příběhu.

Spletitý a smutný příběh rodiny jsme uzavřeli na židovském hřbitově v Heřmanově Městci. Stojí tu dva němí svědkové celého příběhu. Svědkové, u kterých náš příběh začal a u kterých jsme ho i uzavřeli.

Tato práce nám umožnila alespoň trochu proniknout do problémů oné doby. To, co dnes považujeme za samozřejmost, bylo v době druhé světové války vzácností. Překvapilo nás především, jak lidé dokážou být i v těch nejhorších situacích k sobě solidární a neztrácejí naději. Že i v těchto těžkých podmínkách se může zrodit láska. A naděje umírá vždy poslední. I my máme naději, že se lidstvo přes své problémy, kterých není málo, dokáže poučit a nikdy v budoucnu se nic podobného nebude opakovat. Chtěli bychom vykřičet do světa: „Ať se nikdy více tato hrůzná historie neopakuje!“

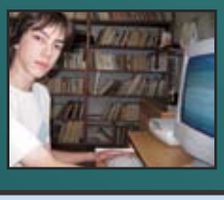

Otázky:

– Jakým způsobem a odkud získávali žáci z Heřmanova Městce informace pro svou práci?
– Jak vypadala židovská čtvrť v Heřmanově Městci před válkou?
– Co víte o rodičích Jitky?
– Jaký byl život Jitčiny babičky?
– Jak je možné, že některé děti Hermíny Marešové nebyly povolány do transportu?

HEŘMANŮV MĚSTEC

Historie našeho města se odvíjí od roku 1325 a jeho židovské osídlení je doloženo již před rokem 1450. V té době tu Židé měli i vlastní hřbitov a dřevěnou synagogu. Ta ovšem při požáru roku 1623 shořela a nahradila ji další, která stála na dohled křesťanského kostela. Nevyhovovala pozdějšímu předpisu, a proto musela být roku 1727 zbourána. Z této doby je zachována nejstarší mapa města s nákresem židovského a katolického osídlení. Umístěna podle předpisu, v pořadí již třetí, tentokrát barokní kamenná synagoga byla dokončena v roce 1760 a roku 1870 byla přestavěna do dnešní novorománské podoby.

I dnes je tu dominantou synagoga, po dlouhém chátrání se dočkala generální rekonstrukce, a může tak znovu hrdě hledět do budoucna. Většina domků se však nedochovala a místo po nich zeje prázdnotou.

Na okraji bývalého ghetta se do dnešní doby zachoval jeden z největších a nejstarších hřbitovů v České republice. V jeho jednadvaceti nestejných řadách se nachází 1077 náhrobních kamenů. Na nejnovější kamenné desce jsou vytesána jména obětí holocaustu.

Synagoga před rekonstrukcí

„Vzpomínám si, že v první polovině třicátých let došlo v Židovské ulici k velkému požáru, kterému padlo za oběť pět domků z té řady, jež stála mezi oběma koryty potoka. Prostor ghetta, v němž nebyly větší dvorky a zahrádky (tyto prostory zde byly velmi malé a dokonce ne každý dům měl svůj dvorek, natož pak zahrádku), měl svůj půvab pro svou bizarnost.“

„Židovská ulice měla ve směru ke Klešicům pravou stranu výše položenou (říkalo se jí Na Haldech), a to až k mlýnu. Na té vyšší straně tekl před obytnými domky potok, jehož voda poháněla vodní mlýn s vrchním náhonem. Potok nebýval zakrytý, měl vyzděné koryto a jen přechody k jednotlivým domkům jej překlenovaly. Ta vyšší část ulice byla od spodní silnice oddělena zdí, jež byla na několika místech přerušena kamennými schody, které ústily přímo na spodní vozovku, která nebyla nikterak široká, takže vozidla jezdila těsně podél zdi,“ vzpomíná pamětník.

HEŘMANŮV MĚSTEC

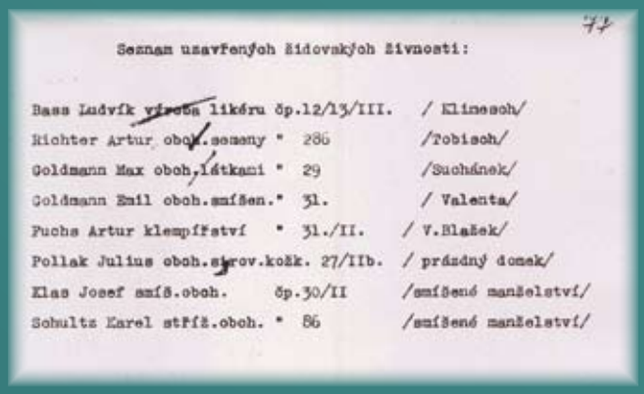
Seznam uzavřených židovských živností:

Bass Ludvík výroba likéru čp.12/13/III. / Klimesch/
Richter Artur obch.semeny " 286 /Tobisch/
Goldmann Max obch.látkami " 29 /Suchánek/
Goldmann Emil obch.smíšen." 31. / Valenta/
Fuchs Artur klempířství " 31./II. / V.Blažek/
Pollak Julius obch.sirov.kožk. 27/IIb. / prázdný domek/
Klas Josef smíš.obch. čp.30/II /smíšené manželství/
Schultz Karel stříž.obch. " 86 /smíšené manželství/

Lidé transportovaní z Heřmanova Městce v období druhé světové války

1 Agulár Josef	nar. 19. 12. 1906
2 Agulár Oldřich	nar. 23. 8. 1937
3 Agulárová Irma	nar. 30. 3. 1929
4 Agulárová Julie	nar. 13. 6. 1933
5 Agulárová Markéta	nar. 31. 12. 1931
6 Agulárová Marta	nar. 18. 10. 1927
7 Barbier Štepán	nar. 12. 4. 1873
8 Barbierová Eliška	nar. 26. 5. 1892
9 Bass Evžen	nar. 7. 6. 1877
10 Bassová Julie	nar. 7. 3. 1885
11 Briková Kamila	nar. 1872 přežila
12 Brosan Leo	nar. 21. 9. 1897
13 Eisnerová Alžbeta	nar. 28. 9. 1862
14 Engländerová Terezie	nar. 6. 10. 1864
15 Flor Ota	nar. 25. 6. 1901
16 Florová Markéta	nar. 14. 3. 1904
17 Florová Věra	nar. 5. 3. 1934
18 Florová-Vohryzková Marie	nar. 1. 5. 1878
19 Folkmann Izak Dr.	nar. 14. 7. 1858
20 Folkmannová Arnoštka	nar. 28. 12. 1877
21 Freundová Irena	
22 Fuchs Artur	nar. 14. 1. 1899
23 Fuchs Karel	nar. 6. 12. 1928
24 Fuchsová Helena	nar. 11. 11. 1933
25 Fuchsová Marie	nar. 5. 7. 1861
26 Fuchsová Zdenka	nar. 20. 9. 1893
27 Goldmann Emil	nar. 20. 2. 1879
28 Goldmann Jan	nar. 25. 11. 1920
29 Goldmann Karel	nar. 15. 5. 1889
30 Goldmann Oskar	nar. 14. 9. 1887
31 Goldmann Pavel	nar. 8. 1. 1929
32 Goldmannová Bedřiška	nar. 19. 1. 1890
33 Goldmannová Kamila	nar. 10. 4. 1865
34 Goldmannová Marta	nar. 18. 5. 1890
35 Kačer Rudolf	nar. 15. 11. 1880
36 Klausová Rudolfina	nar. 2. 6. 1896, přežila
37 Kohnová Hedvika	nar. 28. 8. 1900
38 Löwit Arnošt a Vlasta Löwitová	nar. 22. 12. 1897
39 Marešová Hermína	nar. 20. 10. 1892, přežila
40 Müllerová Josefa	
41 Oesterreicher František	nar. 4. 11. 1913
42 Passerová Anna	nar. 27. 9. 1875
43 Pipalová Anna	nar. 15. 5. 1915
44 Pipalová Jitka	nar. 24. 8. 1939
45 Pokorná Hermína	nar. 18. 12. 1860
46 Pokorný Vilém	nar. 1. 7. 1884
47 Pollak Julius	nar. 1. 2. 1894
48 Pollak Karel	nar. 21. 7. 1924
49 Pollak Zdeněk	nar. 24. 9. 1928
50 Pollaková Karolína	nar. 17. 11. 1894
51 Pollaková Regina	nar. 21. 2. 1869
52 Reichová Erika	nar. 30. 8. 1930
53 Richter Artur	nar. 23. 6. 1880
54 Richter Josef Dr.	nar. 6. 3. 1913
55 Richterová Klára	nar. 18. 4. 1884
56 Seinerová Kamila	nar. 23. 4. 1900
57 Scharpnerová Jana	nar. 11. 4. 1869
58 Schick Karel	
59 Schicková Kamila	nar. 1. 9. 1897
60 Schulz Karel	nar. 25. 8. 1891
61 Spitz Rudolf	nar. 21. 9. 1874
62 Traubová Žofie	nar. 8. 9. 1875
63 Učňová Olga	nar. 25. 3. 1894
64 Wachsmann Vítězslav	nar. 25. 9. 1895
65 Wachsmannová Berta	nar. 21. 5. 1900
66 Weissbarth Pavel	nar. 11. 2. 1900

Příběh rodiny Pipalovy

15. května 1915 se v Heřmanově Městci narodila manželům Hermíně a Josefu Fuchsovým dcera Anna. Narodila se do bouřlivého přetváření Evropy, do první světové války. Její otec brzy narukoval do armády, odkud se nevrátil. Vzdělání získala Anna v Praze na základní internátní židovské škole, později pokračovala ve studiu na lyceu. Poté odjela na Moravu, působila jako vychovatelka v židovských rodinách. V Uherském Hradišti poznala svého budoucího muže. Z blednoucích fotek se na nás dívá sympatický mladý muž Emil Pipal. Narodil se ve Vídni 31. července 1899. Když mu bylo pět let, přestěhovala se rodina do Uherského Hradiště.

Po vzniku Československé republiky vstoupil jako dobrovolník do armády. Po odchodu do zálohy pracoval jako úředník Čs. akciové pojišťovny v Uherském Hradišti, byl členem veslařského klubu i jiných spolků.

Roku 1938 se Anna Fuchsová a Emil Pipal stali manželi. Přesného data jsme se bohužel nedopátrali, neboť židovské i civilní matriky byly na konci války zničeny německým starostou města. Po příchodu Němců se Emil aktivně podílel na odboji v sabotážní skupině „Obrana národa“ založené vojáky místní vojenské posádky. Jitka se narodila 24. srpna 1939 ve Zlíně. Šťastný otec si však Jitku dlouho chovat v náručí nemohl. 13. ledna 1940 byl zatčen a následně uvězněn gestapem.

Anna s malou Jitkou se rozhodne vrátit k matce do Heřmanova Městce, která tu žije s dětmi z dalšího manželství. Stále si však s Emilem dopisuje. Když však na podzim roku 1942 přijde z dnešní polské Wroclawi další dopis, je všem jasné, že se už Emil nevrátí. Píše v něm i svou poslední vůli spolu s nadějí, že úřady budou k jeho rodině shovívavé, neboť se s Annou úředně rozvedl. Začátkem listopadu vychází v novinách zpráva, že 6. 11. 1942 byl Emil Pipal spolu s dalšími pěti odsouzenými muži popraven ve Wroclawi za velezradu proti Německé říši. Tam byl také pohřben v hrobě beze jména, pouze označeném číslem.

Pohlednice s dcerou Jitkou tatínkovi do vězení

Lístek na rozloučenou před popravou

Ve stejném období, tedy koncem roku 1942, přišlo Anně a Jitce Pipalovým, žijícím nyní v Heřmanově Městci, předvolání na shromaždiště do Pardubic, kam se 3. prosince dostavily. Odtud jsou spolu s dalšími lidmi židovského vyznání odvezeny 5. prosince transportem Cf do shromažďovacího tábora Terezín. Tehdy tříletá Jitka byla nejmladší členkou transportu. Po dvou těžkých letech strávených v terezínském ghettu přišel přesun do vyhlazovacího tábora Osvětim. Po několika dnech strávených na cestě dorazil vlak 12. října 1944 do cíle. Po chvatném vystoupení z vlaku a obvyklé selekci se Anna s malou Jitkou vydaly tím směrem, ze kterého nebylo návratu. Pravděpodobně ještě téhož dne zemřely obě v plynové komoře.

Jak známo, osud má někdy zvláštní smysl pro ironii. Ze všech deportovaných lidí se do Heřmanova Městce vrátily pouze tři ženy. Jednou z nich byla i Hermína Marešová, maminka Anny a babička Jitky Pipalových.

Na závěr od nás zaznívá nezodpovězená otázka: „Co udělala tříletá dívka tak hrozného, že musela zemřít? Byla pro říši tak velké nebezpečí, že ji museli zahubit?“

Osud si pro Hermínu Brozanovou připravil téměř románový život. Narodila se v Heřmanově Městci 20. 10. 1892 ortodoxním manželům Marii (rozené Schückové) a Izáku Brozanovým. Dne 13. září 1914 se provdala za Josefa Fuchse. Během první světové války nastoupil Josef službu u 21. pěšího pluku. Když válka skončila a on se nevrátil se domů, prohlásili ho po bezvýsledném pátrání dne 7. února 1923 za mrtvého. Ze svazku zůstala dcera Anna. Roku 1925 se Hermína znovu provdala za elektromontéra Jaroslava Mareše. Z jejich soužití se narodily další tři děti. V roce 1931 pan Mareš zemřel a Hermína převzala obchod zaměřený na elektrotechniku. Všem svým dětem zajistila dobré vzdělání.

Koncem roku 1942 přišlo předvolání do Pardubic. A tak se Hermína i se svou starší dcerou Annou a vnučkou Jitkou dostavily 3. prosince na shromaždiště. Odtud 5. prosince 1942 odjely. Směr: Terezín. Proč jen Anna s malou Jitkou? Snad to bylo tím, že němečtí úředníci použili k seznamu pro transport židovských obyvatel jen židovské matriky, kam matka děti z dalšího manželství nenechala zapsat. Téměř přesně za rok 15. prosince 1943 byla Hermína deportována do Osvětimi. Ke konci války, od 3. března 1945, pobývala v koncentračním táboře Bergen-Belsen. Tady se také dočkala osvobození. Syn Ladislav, který tam pro ni přijel, odvezl do Čech i její dvě kamarádky.

Po návratu domů Hermína pracovala v obchodě stejně jako před válkou, po roce 1948 však musela obchod uzavřít. Roku 1976 zemřela v chrudimské nemocnici na zánět plic.